Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 54(3), 2025, 1341-1367
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuefd

Investigating Sexual Development and Self-Perceptions of Children with Mild Intellectual Disabilities and Typically Developing Children in the Scope of Mothers' Attitudes toward Sexual Identity Development*

Öznur GÜLDAĞ [a*] (ORCID ID - 0000-0002-7053-6201)
[a]Toros University, Vocational School of Health Services, Mersin/Türkiye

Article Info

DOI: 10.14812/cuefd.1688616

Article history:
Received 01.05.25
Revised 30.06.25
Accepted 23.09.25

Keywords:
Sexual Development,
Self-Perception,
Typically Developing Child,
Intellectually Disabled Child,
Mothers' Attitudes.

Research Article

Abstract

In our study, we aimed to examine the sexual development and self-perceptions of typically developing children (TDC) and children with mild intellectual disabilities (MID) in the context of mothers' perspectives on sexual identity development. In this study, which was designed according to the survey model, 92 TDC and 81 MID children and their mothers were included in the study group, selected by purposive sampling method. While the mothers completed the Personal Information Form and the Parent Attitude Scale, the researchers applied the Demoulin Self-Perception Scale for Children and the Selçuk Sexual Development Scale. The findings showed that the self-perception and sexual development levels of MID children were significantly different from TDC and there was a positive relationship between sexual development and self-perception. In addition, it was found that mothers' attitudes towards sexual identity development did not show a significant trend. However, gender behavior, sexual identity, and attitudes together accounted for approximately 59% of the variance in children's self-perception. The findings were discussed in the context of the existing literature, emphasizing the need to support children's development regardless of special needs (SN) conditions.

Hafif Zihinsel Yetersizliği Olan ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Cinsel Gelişim ve Benlik Algılarının Annelerin Cinsel Kimlik Gelişimine Yönelik Tutumları Bağlamında İncelenmesi

Makale Bilgisi

DOI: 10.14812/cuefd.1688616

Makale Geçmişi:
Geliş 01.05.25
Düzeltme 30.06.25
Kabul 23.09.25

Anahtar Kelimeler:
Cinsel Gelişim,
Benlik Algısı,
Tipik Gelişen Çocuk,
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuk,
Anne Tutumları.

Araştırma Makalesi

Öz

Çalışmamızda, annelerin cinsel kimlik gelişimine ilişkin bakış açıları bağlamında, tipik gelişim gösteren (TGG) çocuklar ile hafif zihinsel yetersizliği olan (HZYO) çocukların cinsel gelişimlerini ve benlik algılarını incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama modeline göre tasarlanan bu çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 92 TG çocuk ve 81 HZYO çocuk ile anneleri çalışma grubuna dahil edilmiştir. Anneler, Kişisel Bilgi Formu ve Ebeveyn Tutum Ölçeğini doldururken, araştırmacılar tarafından çocuklara Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeği ve Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği uygulanmıştır. Bulgular, HZYO çocukların benlik algısı ve cinsel gelişim düzeylerinin TGG çocuklardan anlamlı derecede farklı olduğunu ve cinsel gelişim ile benlik algısı arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca, annelerin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarının belirgin bir eğilim göstermediği bulunmuştur. Bununla birlikte cinsiyet davranışı, cinsel kimlik ve tutumlar birlikte çocukların benlik algısının yaklaşık %59'unu açıklamaktadır. Bulgular, çocukların gelişimlerinin özel gereksinim (ÖG) durumu gözetilmeksizin desteklenmesi gerekliliğine vurgu yapılarak, mevcut literatür bağlamında tartışılmıştır.

*This article was produced from the author's unpublished master's thesis under the supervision of Prof. Dr. Birsen GÜZEL.

***Corresponding Author:** oznur.guldag@toros.edu.tr

Introduction

Sexual awareness, which begins to develop in the preschool period, should be accepted as something natural and healthy, like interest in other matters, and supported appropriately (Jiang, 2024; Nisa, 2024). The main problem is not curiosity itself, but rather the unhealthy ways in which this curiosity is satisfied. Children with special needs (SN) undergo similar sexual development processes as their typically developing (TD) peers from birth, although there may be some differences depending on the type of special needs they have. These processes may occur earlier, later, or at different times compared to their peers (Çakmak & Çakmak, 2011; Tamas et al., 2019). Especially, children with mild intellectual disabilities (MID) are considered to be a group with similar psychological, social, and emotional needs as their typically developing peers; however, they exhibit more limited adaptive behaviors than their peers in terms of social skills and developmental functions (Aykır & Çiftçi Tekinarslan, 2012; Sucuoğlu & Demir, 2018). Therefore, like their typically developing peers, children with intellectual disabilities also require guidance and support from their families during their sexual development processes. In fact, children with special needs may show greater dependence on their parents during the process of forming their gender identities. This situation can be explained by the fact that children with intellectual disabilities (ID) may have difficulty accessing accurate information on sexual matters and cannot always obtain this information from their peers or written sources. Despite observing the behaviors of individuals in society, it can be difficult to accurately model and apply these behaviors (Çakmak & Çakmak, 2011; Pownall et al., 2012). The lack of information and support regarding the sexual development of individuals with ID is greatly influenced by the attitudes and behaviors of their environment, particularly family members. The attitudes of those around them play a decisive role in shaping the information that individuals with ID can access about sexual development (Correa et al., 2022). Cuskelly and Gilmore (2007) emphasize that these attitudes are closely related to the general public's view of sexual development. Studies have shown that these attitudes have significant effects on individuals' sexual decision-making processes and self-perceptions (Charitou et al., 2021; Chrastina & Večeřová, 2020). Furthermore, beliefs that there is no need to discuss sexuality-related issues due to the continued dependence of children on their mothers, and parents' feelings of inadequacy in providing sexual education to their children due to the belief that it may encourage them, lead to lifelong problems of lack of information and trust (Pryde & Jahoda, 2018; Tamas et al., 2019).

Parents believe that sexual education should be provided by professionals, despite having positive views on sexual reproduction in adulthood for individuals with ID (Monteiro et al., 2023). Alongside this, it is seen that parents do not provide sexual education to their children with ID (Gürol et al., 2014; Oti-Boadi et al., 2024) and that they start talking about issues related to sexual development at a later age (Pownall et al., 2011; Pownall et al., 2012). Studies show that sexual development is a sensitive issue for parents of children with ID. Parents' concerns that their children may be more vulnerable when it comes to sexuality, combined with their belief that their children are not interested in sexuality, do not have sexual feelings, and are unable to make independent decisions on this matter, may lead them to adopt an attitude that prevents them from providing their children with sexual education (Gürol et al., 2014; Lesseliers & Van Hove, 2002; Michielsen & Brockschmidt, 2021). Parents' lack of knowledge, perceptions about the necessity of sexual education, and time constraints are also among these challenges (Kamaludin et al., 2022). However, despite an increasing number of studies, it is noteworthy that educators and health professionals have very little knowledge about normal sexual development (Balter et al., 2016). Therefore, while sexual education is beneficial for children's sexual development and overall well-being, it is clear that there are various challenges in its implementation. Moreover, for the healthy progression of the sexual development process, children must be informed about healthy personality formation, sexual identity, thoughts, emotions, and relationships. Additionally, this process also involves the formation of healthy attitudes, beliefs, and values (Breuner et al., 2016).

Sexual development and education are multifaceted, encompassing self-awareness, body image, interpersonal social skills, personal care and hygiene, developing healthy relationships, risk prevention, and the legal dimensions of sexual behavior (Murphy & Elias, 2006; Sinclair et al., 2015). Therefore, social-emotional development, which is directly related to sexual development, also includes elements such as

love and compassion, a sense of trust, self-respect, and valuing others (Alcalde & Montgomery, 2018). In this context, the concerns and approaches of parents of both children with ID and TDC can directly influence not only their children's healthy sexual identity formation but also their self-perception development process. As in all other developmental stages, it is known that during early childhood, especially around the age of three, children begin to ask questions about physical differences related to gender, and girls and boys begin to express different concerns in this regard. The critical point here is the attitude adults adopt and the answers they provide when responding to these questions (Ashcraft & Murray, 2017; San Bayhan & Artan, 2012). Therefore, while preschool-aged children begin to develop both biological and social gender awareness, their self-perception is shaped by how these awarenesses are received and guided by their social environment and, in particular, by their closest caregiver, such as their mother. However, a literature review reveals that findings related to sexual development are primarily discussed in relation to older age groups within the ID population (İşler et al., 2009; Jahoda & Pownall, 2014). Although research includes sexual education programs targeting parents of TDC (Eliküçük, 2011; Kök & Akyüz, 2011), these programs are limited in their scope. Although research includes sexual education programs targeting parents of TDC (Eliküçük, 2011; Kök & Akyüz, 2015; Yıldız & Cavkaytar, 2017), the existing literature shows that research on sexual development and education has largely focused on parents' attitudes and opinions (Pryde & Jahoda, 2018; Tamas et al., 2019; Tuğut & Gölbaşı, 2019).

Supporting sexual development plays a critical role in ensuring that both TD and ID children progress healthily in social and cognitive areas. The literature shows that children develop attitudes toward their sexual identity by modeling the reactions and behaviors of their caregivers. However, studies on ID children have focused more on sexual development during adolescence and after, while research on TDC has often examined only the views and attitudes of mothers. This process has been reported in a limited number of studies based on information obtained from the children themselves. This situation highlights the need to examine the sexual development of ID and TDC and their mothers' knowledge and attitudes on this subject together, especially in the preschool period. This study aims to fill this important gap in the field by comparing the sexual development characteristics of both TD and MID preschool children and their mothers' attitudes. Accordingly, the aim of the study is to examine the self-perceptions and sexual development of TDC aged four-six and MID children in the pre-adolescent period with receptive language ages ranging from four-six, and to determine their mothers' attitudes toward sexual identity development. Additionally, this study aims to determine the predictability of children's self-perception through the variables of sexual development and mothers' attitudes toward sexual identity development. Based on the main objective of this study, the following sub-objectives were addressed:

- Do children's sexual development levels and self-perception show a significant difference according to their status of having SN?
- Is there a significant relationship between children's sexual development and self-perception levels?
- Do mothers' attitudes towards sexual identity development differ according to having a child with TD or MID?
- Do the variables of children's sexual identity, gender-related behaviors and mothers' attitudes towards their children's sexual identity development significantly predict children's self-perception?

Method

Research Model

In this study, multiple quantitative research models were used depending on the research questions. The causative comparison model was considered in order to examine children's sexual development and self-perception according to whether they had SN, and to examine mothers' attitudes toward sexual identity development according to whether they had children with SN. Causative comparison is seen as a

research design that aims to determine the causes of an existing or naturally occurring situation or event, the variables that affect these causes, or the results of a specific effect (Büyüköztürk et al., 2024). However, a correlational survey model was adopted to examine the relationship between self-perception and sexual development in TDC and children with MID and to test the predictive variables of self-perception. Since it is a research model that aims to determine the existence or degree of change between variables, the correlational survey model was preferred in this study (Karasar, 2020).

Study Group

The study group consisted of 81 mothers and their children with TDC attending kindergartens and preschools in various districts of Mersin and 81 mothers and their children with MID receiving education in rehabilitation centers. Participants were determined by criterion sampling method, which is one of the purposeful non-randomized sampling methods. The criteria for participation in the study were as follows: children with TD were continuing their education in the four, five or six age group, children with ID were determined to have receptive language age scores in the four-six age range and they were continuing their education in rehabilitation centers. The reason for choosing the age range of children with ID as four-ten years is that this age group is still in the pre-adolescence period and in terms of language development, they can only reflect the language characteristics of children with TD in the four-six age group. For this reason, the Peabody Receptive Language Test was administered to determine the receptive language ages of children with MID and only children at the language development level of four-six years were included in the study. The age ranges of children with TD were 48-54 months (n: 23), 55-61 months (n: 19), 62-68 months (n: 12) and 69-72 months (n: 38). As for children with MID, 10 were between 48-54 months, 16 were between 55-61 months, 15 were between 62-68 months, 19 were between 69-72 months, 11 were between 73-84 months and 10 were 85 months and over. In addition, 52% of the children with TD who participated in the study were girls and 48% were boys; 42% of the children with MID were girls and 58% were boys.

Data Collection Tools

In this study, children's sexual development was measured using the Selçuk Sexual Development Scale (Alptekin & Tepeli, 2019), and their self-perception was measured using the Demoulin Self-Concept Scale for Children (Kuru Turaşlı, 2006). The Peabody Picture Vocabulary Test (Öner, 2006) was used to determine the receptive language levels of the children. Children with receptive language ages of approximately four, five and six were included in the study. The Personal Information Form was used to collect demographic information about the participants, and the Parent Attitude Scale (Eser & Çeliköz, 2009) was used to assess mothers' attitudes toward their children's sexual identity development.

Selcuk Sexual Development Scale: It was developed by Alptekin and Tepeli (2019) to assess the sexual development of TD three-six-year-old children and four-six-year-old children with different types of disabilities. There are sexual identity scales with eight picture items and a two-factor structure and gender-related behavior sub-scales with seven picture items and a one-factor structure. The family form of the subscales consists of eight items and has a two-factor structure with two factors (Alptekin & Tepeli, 2019). In this study, the child versions of the subscales related to sexual identity and gender- related behaviors were prepared and administered separately for boys and girls. Each item in gender-related behavior consists of short stories of two or three sentences and these stories are presented to children through the experiences of someone else. In order for children to identify with the characters more easily, different characters were preferred for boys and girls. In both subscales, the answers given by the children were evaluated as correct (1) and incorrect (0). The KR-20 reliability coefficient was calculated as .61 for the sexual identity subscale and .66 for the gender-related behavior subscale. Accordingly, it can be said that the scales are reliable (Alptekin & Tepeli, 2019). In this study, the reliability analysis of the scale was included; Cronbach's alpha reliability coefficients for gender-related behavior and sexual identity were found to be .64 and .69, respectively.

Demoulin Self-Concept Developmental Scale: It is a measurement tool that provides a systematic and comparative analysis of children's self-perception and diagnoses. It was developed by Dr. Donald

DeMoulin between 1995 and 1998 and adapted by Kuru Turaşlı (2006). Although there were 30 items in the original, one item that was not found to be statistically significant was excluded, and as a result, this 29-item scale has two sub-dimensions, namely 'self-efficacy (14 items)' and 'self-esteem (15 items)', and a general self-perception score can be obtained from the scale. In order to determine the validity and reliability of the scale for children aged 3-6 years, Zembat et al. (2016) studied 810 children. Although the overall Cronbach's alpha was .81, it was found to be .68 for the two sub-dimensions. The findings show that the scale is reliable over time and is a valid measurement tool for children aged 36-72 months (Zembat et al., 2016). In the reliability analysis conducted in our study, Cronbach's alpha reliability coefficient was found to be .78, .85 and .89 for self-efficacy, self-esteem and general self-perception, respectively. The rating sheet includes statements about the child's activities related to himself/herself, his/her teacher, friends, family and the institution, and each statement is completed with "……". The child is asked to color the expression that he/she thinks represents his/her happy, unhappy or neither happy nor unhappy feelings about the situation mentioned in the expression. The evaluation is made by giving three points for happy expression, two points for "expressionless" and one point for "unhappy". According to the painted facial expressions, a score between 14-42 is obtained from each subscale, and these scores reflect the child's self-perception as low, medium or high level.

Personal Information Form: A total of nine questions were included in this form, including questions about age, number of children, employment status, and marriage, as well as questions about the age, gender, and disability, if any, of the children eligible to participate in the study. This form was completed by the mothers.

Parent Attitude Scale: This scale developed by Eser and Çeliköz (2009) aims to evaluate the attitudes of parents of preschool children towards sexual identity development. It has a single-item structure and consists of 26 items. A five-point Likert-type response is made. Parents rate their attitudes towards the items by choosing one of the statements ranging from "Strongly Disagree" to "Strongly Agree". There are reverse coded items in the scale. As the scale scores increase, positive attitudes are evaluated, and as they decrease, neutral or negative attitudes are evaluated with slightly lower scores. In Eser and Çeliköz's (2009) study, the variance explanation rate of the scale was found to be 40.24% and the Cronbach Alpha reliability coefficient was found to be .90. In this study, Cronbach's Alpha reliability coefficient was found to be .67.

Data Collection and Analysis Process

Firstly, during the research process, ethics committee approval was obtained from Marmara University, Institute of Educational Sciences Research and Publication Ethics Committee with the date of 22/04/2021 and number 20802, and data collection permissions were obtained from Mersin Provincial National Education Directorate. In the 2021-2022 academic year, institutions in Mersin were contacted, the purpose of the study was explained to the administrators and a list of students eligible to participate in the study was requested. The families of the students were contacted, and the necessary permissions were obtained from the families with the Parental Consent Form. Volunteer mothers and children were given appointments at the institution for the administration of the measurement tools. While the families of TDC filled out forms at the institution during their appointments, the researcher administered the measurement tools to the children in an appropriate environment. Prior to the data collection process for children with MID, cooperation was established with the authorities of special education and rehabilitation centres, and interviews were conducted with psychologists working at the institution. As a result of these meetings, children with MID who could be assessed using scales in line with the assessments and diagnostic reports of the Guidance and Research Center's were identified, and their mothers were contacted. The Peabody Receptive Language Test was administered to the children of mothers who voluntarily agreed to participate. The results of this test were discussed with the institution's psychologists in terms of the suitability of the measurement tools for their developmental levels, taking into account the diagnostic reports. The children whose eligibility was determined were given second appointments on the basis of voluntary participation and each measurement tool was administered to MID children by the researcher, and their mothers were invited to the institution to answer the scales.

During the data collection process, the environment was kept safe and quiet to prevent alienation of the children, distractions were eliminated, the language used was simplified and care was taken to make each child feel comfortable. However, it was observed that there were MID children who could not continue the interview due to the time-consuming nature of the scales, in which case the interviews were terminated, and the children's data were not considered valid.

The data were analysed using the SPSS software package. The normality assumption of the data was checked using skewness-kurtosis coefficients, Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests, and graphs. Skewness coefficients generally ranged from -0.84 to -0.17, indicating a mild left-skewed distribution with a slight leftward tilt but not excessively so; kurtosis coefficients ranged from -1.03 to -0.25, indicating mildly peaked or normal distributions, meaning the tails were not excessively sharp or flat. It was observed that the Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk normality tests yielded $p< 0.05$ results due to their sensitivity to sample size. Considering that these tests may have yielded significant results due to the effect of sample size, it is known that they are overly sensitive (Ghasemi & Zahediasl, 2012), and in such cases, skewness-kurtosis and graphical methods may be prioritized in the literature (Field, 2018; Ghasemi & Zahediasl, 2012). However, it was also noted that parametric tests are robust against mild normality violations (Lumley et al., 2002) and that similar results can be obtained with alternative non-parametric tests. Therefore, when examining the skewness and kurtosis values of the data, it was considered that these values should be between +1.5 and -1.5, and the normality of the data was observed in histogram and Q-Q graph analyses (Field, 2018; Büyüköztürk, 2024; Kul, 2014; Tabachnick & Fidell, 2013), the assumption of normal distribution was accepted as valid, and the assumption of suitability for parametric tests was made.

The independent samples t-test, one of the parametric analyses, was used to examine the differentiation between the TD group and the MID group in terms of sexual development and self-perception scores, as well as the differentiation between mothers' attitudes toward having a children with TD and a children with MID. Pearson correlation analysis was applied to examine the relationship between sexual development and self-perception variables. Finally, the effect of sexual identity, gender-related behavior, and mothers' attitudes on children's self-perception was examined using regression analysis.

Findings

In this section, the results of the data analyses conducted to answer the research questions are presented; firstly, the findings showing the differences in children's sexual development scores are presented.

Table 1

Findings on the Comparison of Sexual Development Levels

Sub-Scales	Groups	*n*	$\bar{X}$	ss	$SE_{\bar{x}}$	*t* Test		
						Sd	*t*	p
Sexual Identity	TD	92	7.61	.738	.077	108.9	13.2	.000*
	MID	81	5.03	1.61	.179			
Gender-Related Behavior	TD	92	6.09	1.10	.114	137.4	10.2	.000*
	MID	81	3.90	1.63	.181			

TD= Typically Developing, MID = Mild Intellectual Disabilities, *p<.05

Table 1 shows that there was a significant difference between sexual development; sexual identity and gender-related behavior subscale scores of the participating children ($p= .000$; $p< 0.05$); the scores of MID children were significantly lower than those of TDC.

Table 2
Findings of the Comparison of Self-Perception Scores

Sub-Scales	Groups	*n*	x̄	*ss*	$SE_{\bar{x}}$	*t* Test		
						Sd	*t*	p
Self-Efficacy	TD	92	35.3	4.09	.425	171	12.6	.000*
	MID	81	27.5	3.92	.436			
Self-Esteem	TD	92	38.7	4.45	.464	171	12.9	.000*
	MID	81	28.4	5.91	.591			
General Score	TD	92	74.0	7.53	.785	171	15.1	.000*
	MID	81	56.0	8.10	.900			

TD= Typically Developing, MID = Mild Intellectual Disabilities, *p<.05

Table 2 shows that there is a significant difference between the self- perception scores of TDC and the total scores and all subscale scores of MID children (p= .000; p< 0.05). When the average scores of the participating children were examined, it was determined that the scores of MID children were statistically significantly lower than those of TDC.

Table 3
Analysis of the Relationship between Sexual Development and Self-Perception Scores

Sub-Scales		1	2	Self-Efficacy	Self-Esteem	General Self-Perception Score
Sexual Identity (1)	R	1	.542	.638	.629	.684
	P	.	.000*	.000*	.000*	.000*
	Df	173	173	173	173	173
Gender-Related Behavior (2)	R	.542	1	.582	.615	.649
	P	.000*	.	.000*	.000*	.000*

*p<.05

Table 3 shows that the participants' sexual identity scores and gender-related behavior scores were moderately and positively correlated with self-efficacy (r = .638; p = .000< .05), self-esteem (r = .629; p = 0.000 < 0.05), and total self-perception scores (r = .684; p = 0.000 < 0.05). However, there were no significant correlations between gender-related behaviors and self-efficacy (r = .582; p = .000< .05), self-esteem (r = .615; p = .000< .05), and total self-concept scores (r = .649; p = .000< .05).

Table 4
Analysis to Determine the Differences in Mothers' Attitudes Towards Sexual Identity Development

Groups	n	$\bar{X}$	ss	$SE_{\bar{x}}$	*t* Testi		
					Sd	*t*	p
Mothers with TD Child	92	85.7	13.7	1.43	171	-1.07	.297
Mothers with MID Child	81	83.8	9.20	1.02			

TD= Typically Developing, MID = Mild Intellectual Disabilities

Table 4 shows that the average score of mothers of TDC was 85.7, while that of mothers of ZYO children was 83.8. It was found that mothers of children in both groups did not show any positive or negative tendencies regarding their attitudes toward their children's sexual identity development. Additionally, the attitude scores of the participating mothers were examined according to whether their children were MID or TD, and no significant difference was found. However, the attitudes of mothers with TDC were seen to be closer to positive compared to the other group.

Table 5
Regression Results Related to the Prediction of Self-Perception Scores

Variable	B	Standard $Error_B$	β	T	P	Binary r	Partial r
Fixed	1.50	.158	-	9.49	.000*	-	-
Sexual Identity	.108	.013	.467	8.02	.000*	.683	.525
Gender-Related Behavior	.097	.014	.416	7.08	.000*	.648	.478
Parent Attitude Scale	-.130	.045	-.144	-2.90	.004*	-.047	-.218
R = .772	$F_{(3,169)}$ = 82.96	R^2= .596		**p** = .000		*p<.05	

The regression analysis in Table 5 examined the effect of sexual identity, gender-related behavior and mother's attitude on self-perception. A positive and moderate relationship was found between sexual identity and self-perception (r = .683, p<.05), but this relationship weakened when other variables were controlled (r = .525, p<.05). Similarly, a positive and moderate relationship was found between gender-related behaviors and self-perception (r = .648, p<.05), but this value decreased when other factors were controlled (r = .478, p<.05). While a low and negative relationship (r = -.047, p<.05) was initially observed between the mother's attitude towards the child's sexual identity development and self-perception, this relationship turned negative and increased when other variables were controlled (r = .218, p<.05). When these three variables were considered together, it was determined that they predicted self-perception at a high level (R = .772; R^2 = .596; p< .05). In other words, 59% of the total variance was explained by these variables. When the standardized regression coefficients were examined, it was seen that the strongest predictor of self-perception was the mother's attitude, followed by sexual identity and gender-related behaviors. t-test results showed that these three variables had a significant effect on self-perception.

Discussion & Conclusion

In this section, the results obtained from the study and the discussion based on the current literature are presented. According to the findings of this study, there was a significant difference between the scores of MID children and TDC in terms of their sexual development levels; the scores of MID children were found to be significantly lower than those of TDC. Other studies in the field also indicate that MID children have lower levels of sexual development than their TD peers (Alptekin, 2018; Jahoda & Pownall, 2014; Öncü et al., 2019). This situation supports the assumption that cognitive and social factors can influence sexual development. Cacciatore et al. (2019) emphasize the importance of children's ability to understand social rules and information cognitively, in addition to body exploration, in their sexual development. For example, learning social norms such as understanding the boundaries and privacy of others and respecting oneself and others is possible through cognitive development. Considering children's knowledge base, which develops with age, it can be said that basic anatomical knowledge and gender differences are better understood in the preschool period, while more abstract and complex topics (e.g., pregnancy) are learned in later periods (Cacciatore et al., 2019). Despite children's need to learn as a natural part of their development, it is striking that comprehensive and accurate sexual education is insufficient for both TD and MID children (Barr et al., 2014). In this regard, it can be said that MID children and adolescents who are educable need more information about the biological, social, and psychological aspects of sexual development. Taking developmental characteristics into account when providing children with accurate information about sexual development, providing individualized education tailored to the type of disability when educating children with intellectual disabilities, and ensuring that children acquire social norms and accurate information are considered important.

In this study, significant differences were found between MID and TDC in all subdimensions and total self- perception scores, and these differences were found to be to the detriment of MID children. While various studies emphasize that TGG preschool children have high self- perception (Bayhan & Öz, 2018; Tuzcuoğlu et al., 2019), children with disabilities have been found to have lower levels of self- perception than their peers (Douma et al., 2022; Narimania & Mousazadeh, 2010). This finding can be explained by

the fact that TDC play a greater role in the processes of perceiving and evaluating attitudes toward themselves compared to MID children. However, it has also been observed that children with SN experience negative effects on their self-perception when they compare themselves to their peers based on their cognitive awareness level or when they experience exclusion and communication difficulties during social interactions (Maïano et al., 2019). Therefore, it can be argued that TDC have a higher self-perception because they are better able to evaluate social interaction opportunities and engage in positive peer relationships compared to ID children. In ID children, low self-esteem can be explained by factors such as limited social participation, negative peer experiences, and the absence of sufficient social approval mechanisms to support self-esteem. These results highlight the role of social processes and cognitive development in self-esteem, as outlined in Harter's (2015) model of self-development. Low self-esteem is considered an important risk factor in terms of psychological well-being and social relationships. Therefore, it is important that educational and support programs not only focus on the academic skills of ID children but also support their self-confidence and positive self-perception (Maïano et al., 2019).

Another finding of this study is that there is a moderate, positive, and significant relationship between sexual identity and gender-based behaviors and total self- perception scores and other subdimensions. In the study by Aydoğdu et al. (2021), a positive relationship was found between sexual identity and self-efficacy and self-esteem, but no relationship was observed between gender-based behaviors and self-perception. Esmail et al. (2010) state that SN individuals are often perceived as people without sexual orientation and that, as a result, misinformation they receive from their environment can have negative effects on their gender-related self-perception. In this context, researchers draw attention to the relationship between sexual development and self-perception. Favara (2013), in his studies on adolescents, emphasizes that individuals with low self-perception exhibit more risky sexual behavior. For this reason, in addition to the biological and physical aspects of healthy sexual development, the emotional aspects of personality that develop through socialization and mutual interaction, i.e., the cultural aspects, should also be taken into consideration. According to Freud's psychosexual development theory, the healthy formation of sexual identity is of critical importance, especially during the phallic stage (3-6) and genital stages (12-18 years), and the superego, which is considered the moral dimension of a dynamic personality, develops and is reinforced as a result of the interaction of traditional values transmitted to the child by the family and society (Özdemir et al., 2012). These factors reveal that the relationship between sexual development and self-perception may vary depending on contextual factors. In addition, Bem's gender schema theory can also be considered in explaining the relationship between self-perception and sexual development. According to this theory, individuals construct gender-related schemas (i.e., cognitive and behavioral patterns) through environmental interactions before reaching a clear judgment about sexual identity. As children encounter behaviors appropriate to their gender, these schemas strengthen and are used in decision-making processes and to guide behavior (Starr & Zurbriggen, 2017). Therefore, gender schemas provide an important cognitive framework for understanding individuals' processes of adapting to social gender roles in the interpretation of self- perception development, which has been found to be related to sexual development. In this process, it can be said that children understand gender-specific social expectations, adapt to social roles, and develop predictable behavioral patterns in their social interactions.

The findings of this study show that mothers' attitudes toward their children's sexual identity development do not differ significantly based on whether their children have SN. It was found that mothers in both groups did not exhibit any significant positive or negative attitudes. The literature indicates that mothers of TDC adopt a more positive attitude toward their children's sexual identity development, whereas parents of children with SN want to be their children's first guides in sexual development but are reluctant to provide them with information on this subject and are concerned that information about sexuality will influence their children in this direction (Eser & Çeliköz, 2009; Frank & Sandman, 2019; Pryde & Jahoda, 2018; Tamas et al., 2019). In parallel with this, many studies in the literature have shown that parents do not provide sexual education to their ID children for various reasons (Gürol et al., 2014; Oti-Boadi et al., 2024). It is thought that mothers' indecisive attitudes toward their children's sexual identity development may stem from their lack of sufficient knowledge on the subject

and their difficulty in distinguishing between right and wrong. Research has shown that parents avoid talking to their children because they believe they are not sufficiently educated about the sexual development of TDC (Shin et al., 2019). In addition, parents of MID children need to be intensely involved in their children's other areas of development, so it is anticipated that they may be inadequate in teaching information and skills related to sexuality. However, this study shows that the attitudes of mothers of children with SN toward their children's sexual identity development are not negative, suggesting that increased awareness in society about the sexual development of individuals with SN and educational seminars and informational meetings on this topic may be considered a neutralizing factor in parental attitudes (Ministry of Family and Social Policies, 2015). On the other hand, parents play an important role in their children's sexual education and should be the first educators in this area (Ganji et al., 2017). As Zhang and Yuan (2023) also point out, parents' knowledge, attitudes, and practices regarding sexual development can have a strong influence on the formation of sound sexual development values in their children. Therefore, identifying the underlying reasons for mothers' neutral attitudes (lack of knowledge, social taboos, etc.) and developing comprehensive support programs for families in this regard are essential for the healthy management of parents' and children's sexual development processes.

Lastly, this study evaluated how children's self-perception is affected by their sexual identity, gender-related behaviors, and their mothers' attitudes toward sexual identity development, and found a significant relationship between these variables. When these three variables were considered together, they were found to explain approximately 59% of the total variance in self-perception scores. In addition, a weak and negative relationship was observed between the mother's attitude toward her child's sexual identity development and children's self-perception, but when the effects of the other two variables were taken into account, this relationship became stronger and more pronounced. This finding is supported by the research of Aydoğdu et al. (2021), which reveals a significant relationship between the subdimensions of self-perception and sexual identity. The same study also determined that the variables of self-efficacy and self-esteem explain 19.2% of sexual identity. In the literature, there are studies that reveal that parents' personal and parenting characteristics, as well as the child's individual characteristics, have direct and interactive effects on the development of gender roles and self- perception (Brown et al., 2009; Marks et al., 2009). Based on the findings, it can be said that the mother's indecisive attitude toward her child's sexual identity development has a negative effect on the child's self-perception. In the development of self-perception, the information the child acquires from environmental stimuli plays a key role. In particular, the quality of mother-child interaction plays a decisive role in shaping the child's self-perception. As noted by Trawick-Smith (2013) and Sümer and Şendağ (2009), a positive self-perception shaped by secure attachment between mother and child directly affects the child's sexual identity development. Healthy interactions between mother and child strengthen the child's self-perception and lay the groundwork for the formation of healthy models related to gender roles (Trawick-Smith, 2013). However, according to social learning theory (Bussey & Bandura, 1999), children acquire information about gender roles from their environment from birth and learn by imitating the behaviors modelled by adults. In this context, the relationship the child establishes with the mother plays a major role in shaping their self-perception and the development of their gender-related behaviors. Especially during early childhood, improving the quality of the mother-child relationship and supporting gender roles through healthy modelling methods should be considered as contributing to the positive development of children's self-perception. Informative seminars should be held for families, especially primary caregivers, to raise their awareness of the impact of their children's sexual identity development and self-perception. In addition, the dissemination of sexual education programs and the provision of age-appropriate information in both home and school environments are of great importance.

When evaluating the results obtained, the limitations of the study should be taken into account. First, our study included volunteer mothers and their children in Mersin province who met the criteria-based sampling criteria. This may limit the generalizability of the findings to the general population. Second, the research findings were obtained using quantitative measurement tools within the scope of the study and are limited to the information obtained from these scales. Despite these limitations, the study also has strengths. First, by collecting data from both mothers and children, the study aimed to provide a multi-

perspective view of the subject. In parallel, the original contribution of the study was the direct evaluation of data obtained from children on sexual development and self-perception and from mothers on attitudes. Finally, the validity and reliability findings ensured valid comparisons between groups by using scales that had previously been evaluated in groups including TD and MID children. In addition, the researchers assessed the language development levels of MID children using a receptive language development test before applying the scales to them. This was an important factor in ensuring comparability with TD peers.

Results

The research findings show that children with TD have higher levels of sexual development and self-perception than children with MID, and that children's levels of sexual development are moderately positively correlated with their self-perception. These results are consistent with research in the field and are supported by previous studies. These findings are considered important in that they indicate the need to examine the relationship between sexual development and self-perception, particularly in children with SN. Furthermore, this study emphasizes that self-perception may also be negatively affected in children with low sexual development, revealing that supporting sexual development is not only a biological necessity but also an important area of intervention for strengthening social-emotional development. Therefore, it contributes to the field by suggesting that supporting the sexual development of children with SN can strengthen their self-perception and support healthy social-emotional development. In this regard, it emphasizes the need to develop more focused and comprehensive educational programs related to the sexual development processes of children with MID and provides a guiding framework for practitioners. The fact that mothers' attitudes toward their children's sexual identity development are neither positive nor negative in general, and that these attitudes do not differ between mothers of children with MID and mothers of TDC, suggests that mothers do not have sufficient knowledge, awareness, or guidance on the subject. These results emphasize the necessity of family education and counselling on child development, regardless of whether parents have children with SN or TD and are considered to contribute to the field in this regard. Finally, by revealing that children's self-perceptions are influenced by social and cultural factors such as sexual identity, gender-related behavior, and mothers' attitudes toward sexual identity, the results are seen to support theoretical approaches that emphasize the child's environment in the development of self-perception. The findings reveal that self-perception is a multidimensional phenomenon, and the model's high explanatory power regarding self-perception fills an important gap in the literature, where studies addressing these variables together are limited.

Recommendations

In this section, some recommendations for future research and implementation are presented, taking into account the research findings. First, in order to broaden the scope of the study, it is recommended that children and parents from different age groups be included in the study group. This will enable the dynamics of sexual development and self-perception to be addressed from a developmental perspective. However, this study only included children with MID. In future research, it is recommended that the types of disabilities be diversified and children with different diagnoses be compared, as this is expected to make a significant contribution to the field. In this study, the attitudes of mothers, who are considered primary caregivers, were prioritized; in future studies, it is recommended that the views of other family members be examined as well, as this may provide guidance in terms of providing a holistic perspective on the subject. Finally, supporting the findings obtained with quantitative data collection tools with different qualitative methods will increase the validity and depth of the findings. In terms of implementation, it is recommended that individualized education programs for children with ID be developed with goals that include social-emotional skills and support sexual development. This is because this study found that children with ID have lower levels of sexual development and self-perception compared to TDC. Supporting these areas of development in the school environment, informing families, and increasing social awareness are also of great importance in terms of positively developing neutral maternal attitudes. Additionally, considering the relationship between sexual development and self-

perception levels, it is recommended that sexual education programs be designed with a holistic approach that includes social-emotional skills and ethical values, rather than being limited to biological changes. Furthermore, it is considered important that educational materials for TDC and children with SN be prepared in a way that is appropriate for the children's language development levels, using simple expressions and visual aids.

Author Contribution Rates

The research design, data collection, data analysis, and writing of the article were conducted by the author.

Ethical Declaration

All rules included in the “Directive for Scientific Research and Publication Ethics in Higher Education Institutions” have been adhered to, and none of the “Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics” included in the second section of the Directive have been implemented.

Conflict Statement

The author declares no competing interests.

Türkçe Sürümü

Giriş

Okul öncesi dönemde gelişmeye başlayan cinsellik bilincinin, diğer konulara duyulan ilgiler gibi doğal ve sağlıklı olduğu kabul edilerek, uygun şekilde desteklenmesi gerekmektedir (Jiang, 2024; Nisa, 2024). Asıl problem, merak edilen konunun kendisinden ziyade, bu merakın sağlıksız yollarla giderilmesidir. Özel gereksinimli (ÖG) çocuklar özel gereksinimin türüne göre bazı farklılıklar gösterse de doğumdan itibaren tipik gelişim gösteren (TGG) akranlarıyla benzer cinsel gelişim süreçlerinden geçmekte, bu süreç akranlarına kıyasla daha erken, daha geç veya farklı dönemlerde ortaya çıkabilmektedir (Çakmak & Çakmak, 2011; Tamas vd., 2019). Özellikle hafif zihinsel yetersizliği olan (HZYO) çocuklar, tipik gelişim gösteren akranlarıyla benzer psikolojik, sosyal ve duygusal gereksinimlere sahip bir grup olarak değerlendirilmektedir ancak, sosyal beceriler ve gelişimsel işlevler açısından akranlarına kıyasla daha sınırlı uyum davranışları sergilemektedirler (Aykır & Çiftçi Tekinarslan, 2012; Sucuoğlu & Demir, 2018). Bu nedenle, TGG akranları gibi ZYO çocuklar da cinsel gelişim süreçlerinde ailelerinin rehberliğine ve desteğine gereksinim duymakta hatta ZYO çocuklar, cinsiyet kimliklerini oluşturma sürecinde ebeveynlerine daha fazla bağlılık gösterebilmektedir. Bu durum, ZYO çocukların cinsel konularla ilgili doğru bilgilere erişmekte güçlük çekebilmesi ve bu bilgileri akranlarından veya yazılı kaynaklardan edinmelerinin her zaman mümkün olmamasıyla açıklanabilir. Toplumdaki bireylerin davranışlarını gözlemlemelerine rağmen, bu davranışların doğru şekilde model alınıp uygulanmasında güçlükler yaşanabilir (Çakmak & Çakmak, 2011; Pownall vd., 2012). ZYO bireylerin cinsel gelişimine ilişkin bilgi ve destek eksikliği, aile üyeleri de başta olmak üzere büyük ölçüde çevrenin tutum ve davranışlarından da etkilenmektedir. Çevrenin tutumları, ZYO bireylerin cinsel gelişim konusunda ulaşabildikleri bilgileri şekillendirmede belirleyici bir rol oynamaktadır (Correa vd., 2022). Cuskelly ve Gilmore (2007), bu tutumların genel toplumun cinsel gelişime bakışıyla da yakından ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bireylerin cinsel karar alma süreçleri ile kendilik algıları üzerinde bu tutumların önemli etkileri olduğu araştırmalarca ortaya konmaktadır (Charitou vd., 2021; Chrastina & Večeřová, 2020). Ayrıca, ZYO çocukların annelerine bağımlılıklarının devam etmesi nedeniyle cinsellikle ilgili konuların konuşulmasına gerek olmadığı yönündeki inanışlar ve ebeveynlerin, çocuklarına cinsel eğitim vermenin onları özendirebileceği düşüncesiyle bu konuda kendilerini yetersiz hissetmeleri, bilgi eksikliği ve güven sorunlarının yaşam boyu devam etmesine yol açmaktadır (Pryde & Jahoda, 2018; Tamas vd., 2019).

Ebeveynler, ZYO bireylerin yetişkinlikte cinsel üreme konusunda olumlu görüşler taşımasının yanında, cinsel eğitimin profesyoneller tarafından verilmesi gerektiğini düşünmektedirler (Monteiro vd., 2023). Buna paralel olarak, ebeveynlerin ZYO çocuklarına cinsel eğitim vermediklerini (Gürol vd., 2014; Oti-Boadi vd., 2024) ve cinsel gelişimle ilgili konuları daha geç konuşmaya başladıklarını ifade ettikleri görülmektedir (Pownall vd., 2011; Pownall vd., 2012). Araştırmalar, cinsel gelişimin ZYO çocukların ebeveynleri açısından hassas bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının cinsel konularda daha savunmasız olabileceği yönündeki endişeleri; onların cinselliğe ilgi duymadıkları, cinsel duygulara sahip olmadıkları ve bu konuda bağımsız karar veremedikleri yönündeki inançlarıyla birleştiğinde, çocuklarına cinsel eğitim vermelerini engelleyici bir tutum sergilemelerine neden olabilmektedir (Gürol vd., 2014; Lesseliers & Van Hove, 2002; Michielsen & Brockschmidt, 2021). Ebeveynlerin bilgi eksikliği, cinsel eğitimin gerekliliğine dair algıları ve zaman kısıtlamaları da bu engeller arasında yerini almaktadır (Kamaludin vd., 2022). Giderek artan sayıda araştırmaya rağmen eğitim, sağlık uzmanları ile ebeveynlerin normal cinsel gelişim hakkında çok az şey bildikleri de göze çarpmaktadır (Balter vd., 2016). Dolayısıyla, çocukların cinsel gelişimi ve genel refahı için faydalı olsa da uygulamada cinsel eğitimle ilgili çeşitli engellerin bulunduğu görülmektedir. Oysaki, cinsel gelişim sürecinin sağlıklı ilerlemesi için çocukların; sağlıklı kişilik oluşumu, cinsel kimlik, düşünceler, duygular ve ilişkiler konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda, bu süreç bireylerin sağlıklı tutum, inanç ve değerler oluşturmasını da kapsamaktadır (Breuner vd., 2016).

Cinsel gelişim ve eğitim; öz farkındalık, beden algısı, kişiler arası sosyal beceriler, kişisel bakım ve hijyen, sağlıklı ilişkiler geliştirme, risklerin önlenmesi ve cinsel davranışların hukuki boyutlarını da kapsayan çok yönlü bir yapıdadır (Murphy & Elias, 2006; Sinclair vd., 2015). Dolayısıyla cinsel gelişimle doğrudan ilişkili olduğu görülen sosyal-duygusal gelişim; sevgi ve şefkat, güven duygusu, öz saygı ve başkalarına değer verme gibi unsurları da içermektedir (Alcalde & Montgomery, 2018). Bu bağlamda hem ZYO hem TGG çocuğu olan ebeveynlerin endişeleri ve bu konudaki yaklaşımları, çocuklarının sağlıklı bir cinsel kimlik oluşturmasının yanında kendilik algısı geliştirme sürecini de doğrudan etkileyebilmektedir. Diğer tüm gelişim alanlarında olduğu gibi, erken çocukluk dönemi, özellikle üç yaş civarında, çocukların cinsiyetleriyle ilgili fiziksel farklılıklar hakkında sorular sormaya başladıkları ve kız/erkek çocukların bu konuda farklı kaygılar ifade etmeye başladıkları bilinmektedir. Bu soruların kritik noktası ise yetişkinlerin soruları yanıtlarken takındıkları tutum ve verdikleri yanıtlardır (Ashcraft & Murray, 2017; San Bayhan & Artan, 2012). Dolayısıyla okul öncesi dönemdeki çocuklar hem biyolojik hem de toplumsal cinsiyet farkındalığı geliştirmeye başlarken, benlik algıları, bu farkındalıkların sosyal çevre ve özellikle anne gibi en yakın bakım veren tarafından nasıl karşılandığı ve yönlendirildiği ile şekillenmektedir. Ancak alan yazını incelendiğinde, cinsel gelişimle ilgili bulguların özellikle ZYO grupta daha büyük yaş grupları üzerinden tartışıldığı göze çarpmaktadır (İşler vd., 2009; Jahoda & Pownall, 2014). Bununla birlikte, araştırmalarda TGG çocuğa sahip ebeveynlere yönelik cinsel eğitim programlarına yer verilmesine karşın (Eliküçük, 2011; Kök & Akyüz, 2015; Yıldız & Cavkaytar, 2017), mevcut alan yazınında cinsel gelişim ve eğitimle ilişkili araştırmaların büyük ölçüde ebeveyn tutum ve görüşleri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür (Pryde & Jahoda, 2018; Tamas vd., 2019, Tuğut & Gölbaşı, 2019).

Cinsel gelişimin desteklenmesi hem TGG hem de ZYO çocukların sosyal ve bilişsel alanlarda sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için kritik bir role sahiptir. Literatürde, çocukların, bakım verenlerinin tepkilerini ve davranışlarını model alarak cinsel kimliğine ilişkin tutumlar geliştirdiği gösterilmektedir. Fakat ZYO çocuklar için yapılan çalışmalarda cinsel gelişim daha çok ergenlik ve sonrasına odaklanmış; TGG çocuklarla yapılan araştırmalarda ise sıklıkla yalnızca annelerin görüş ve tutumları incelenmiştir. Bu süreç, çocukların kendilerinden elde edilen bilgilere dayanan sınırlı sayıda çalışmada rapor edilmiştir. Bu durum, özellikle okul öncesi dönemde ZYO ve TGG çocukların cinsel gelişimlerinin ve annelerin bu konudaki tutumlarının birlikte ele alınması gereğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, okul öncesi TGG ve HZYO çocukların cinsel gelişim özelliklerini ve annelerinin tutumlarını karşılaştırarak bu alandaki önemli boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak araştırmanın amacı; dört-altı yaş arasındaki TGG çocuklar ile puberte öncesi dönemde olan ve alıcı dil yaşı dört-altı yaş arasında değişen HZYO çocukların benlik ve cinsel gelişimlerini incelemek, ayrıca annelerinin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarını belirlemektir. Aynı zamanda bu araştırmada, çocukların benlik algısının; cinsel gelişimi ve annelerin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumları değişkenleri aracılığıyla yordanabilirliğinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu araştırmanın temel amacına dayanarak aşağıdaki alt amaçlar ele alınmıştır:

- Çocukların cinsel gelişim düzeyleri ile benlik algısı ÖG olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Çocukların cinsel gelişimleri ile benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?
- Cinsel kimlik gelişimine yönelik anne tutumları, TGG ya da HZYO çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Çocukların cinsel kimliği, cinsiyetle ilgili davranışları ve annelerinin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumları, çocukların benlik algısını anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, araştırma sorularına bağlı olarak birden fazla nicel araştırma modeli kullanılmıştır. Çocukların cinsel gelişim ve benlik algılarının ÖG olup olmama durumlarına göre incelenmesi ve annelerin ÖG çocuğa sahip olma durumlarına göre cinsel kimlik gelişime yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla nedensel karşılaştırma modeli dikkate alınmıştır. Nedensel karşılaştırma, var olan ya da doğal olarak ortaya

çıkan bir durum ya da olayın nedenleri ile bu nedenleri etkileyen değişkenleri ya da belirli bir etkinin sonuçlarını belirlemeyi amaçlayan araştırma desenleri olarak görülmektedir (Büyüköztürk vd., 2024). Bununla birlikte, TGG ve HZYO çocukların benlik algısı ve cinsel gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi ve benlik algısının yordayıcı değişkenlerinin test edilmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri, birlikte değişimin var olma durumu veya derecesinin belirlenmesini amaçlayan bir araştırma modeli olduğu için bu çalışmada ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir (Karasar, 2020).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, Mersin'in çeşitli ilçelerinde anaokulları, anasınıflarına devam eden TGG çocuğu olan anneler ve onların çocukları ile rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan HZYO çocukları olan 81 anne ve çocukları oluşturmaktadır. Katılımcılar, seçkisiz olmayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmaya katılım ölçütleri ise; TGG çocukların dört, beş veya altı yaş grubunda eğitimine devam ediyor olması, HZYO çocukların, alıcı dil yaşı puanlarının dört-altı yaş aralığında tespit edilmesi ve eğitimlerine rehabilitasyon merkezlerinde devam ediyor olmaları şeklinde belirlenmiştir. HZYO çocukların yaş aralığının dört-on olarak seçilmesinin nedeni, bu yaş grubunun henüz ergenlik öncesi dönemde bulunması ve dil gelişimi açısından ancak dört-altı yaş grubundaki TGG çocukların dil özelliklerini yansıtabilmeleridir. Bu nedenle, HZYO çocukların alıcı dil yaşlarını belirlemek amacıyla Peabody Alıcı Dil Testi uygulanmış ve yalnızca dört-altı yaş dil gelişim düzeyinde olan çocuklar araştırmaya dahil edilmiştir. TGG çocukların yaş aralıklarının, 48-54 ay (n: 23), 55-61 ay (n: 19), 62-68 ay (n: 12) ve 69-72 ay aralığında (n: 38) olduğu belirlenmiştir. HZYO çocuklar ise 10'u 48-54 ay arasında, 16'sı 55-61 ay arasında, 15'i 62-68 ay arasında, 19'u 69-72 ay arasında, 11'i 73-84 ay arasında ve 10'u 85 ay ve üzerinde olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan TGG çocukların %52,'si kız, %48'i erkek; HZYO çocukların ise %42'si kız, %58'i erkektir.

Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, çocukların cinsel gelişimleri; Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği (Alptekin & Tepeli, 2019) ile, benlik algıları; Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeği (Kuru Turaşlı, 2006) ile ölçülmüştür. HZYO çocukların alıcı dil düzeylerini belirlemek amacıyla Peabody Resim-Kelime Testi (Öner, 2006) kullanılmıştır. Alıcı dil yaşları yaklaşık dört, beş ve altı olan çocuklar çalışmaya dâhil edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgilerini toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, annelerin çocuklarının cinsel kimlik gelişimine ilişkin tutumlarını değerlendirmek için ise Ana-Baba Tutum Ölçeği (Eser & Çeliköz, 2009) uygulanmıştır.

Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği: Alptekin ve Tepeli (2019) tarafından, TGG üç-altı yaş hem de farklı türlerde yetersizliği olan ve dört-altı yaş grubu çocukların cinsel gelişimlerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Sekiz resimli maddeli, iki faktörlü yapısı olan cinsel kimlik ve yedi resimli maddeli, tek faktörlü yapıda olan cinsiyete ilişkin davranış alt ölçekleri bulunmaktadır. Alt ölçeklerin aile formu ise sekiz maddeden oluşmakta ve iki faktörlü iki faktörlü yapıdadır. Bu çalışmada, cinsel kimlik ve cinsiyete yönelik davranışlara ilişkin alt ölçeklerin çocuk versiyonları, kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı hazırlanarak uygulanmıştır. Cinsiyete yönelik davranış alt ölçeğinde her madde, iki ya da üç cümlelik kısa hikâyelerden oluşmakta ve bu hikâyeler bir başkasının yaşantısı üzerinden çocuklara sunulmaktadır. Çocukların karakterlerle daha kolay özdeşim kurabilmeleri amacıyla, kız ve erkek çocuklar için farklı karakterler tercih edilmiştir. Her iki alt ölçekte de çocukların verdiği yanıtlar, doğru (1), yanlış (0) olarak değerlendirilmiştir. Cinsel kimlik alt ölçeği için KR-20 güvenirlik katsayısı .61; cinsiyete ilişkin davranış alt ölçeği için ise .66 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ölçeklerin güvenilir olduğu söylenebilir. Bu araştırmada, ölçeğin güvenirlik analizine yer verilmiş; cinsiyete ilişkin davranış ve cinsel kimlik için sırasıyla Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları .64 ve .69 olarak saptanmıştır.

Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeği: Çocukların kişisel benlik kavramı ve tanılarının sistematik ve karşılaştırmalı analizini sağlayan bir ölçüm aracıdır. Dr. Donald DeMoulin tarafından 1995-1998 yılları arasında geliştirilmiş ve Kuru Turaşlı (2006) tarafından uyarlanmıştır. Orjinalinde 30 madde olmakla birlikte, istatistiksel olarak anlamlı bulunmayan bir madde kapsam dışı bırakılmış ve sonuçta 29 maddelik bu ölçekte "öz yeterlik (14 madde)" ve "öz saygı (15 madde)" olmak üzere iki alt boyut bulunmakta ve

ölçekten genel bir benlik algısı puanı alınabilmektedir. Ölçeğin 3-6 yaş arasındaki çocuklar için geçerlik ve güvenirliğini belirlemek amacıyla Zembat ve diğerleri (2016) 810 çocukla çalışmıştır. Genel Cronbach Alfa .81 olmakla beraber iki alt boyut için .68 olarak tespit edilmiştir. Bulgular, ölçeğin zaman içinde güvenilir olduğunu ve 36-72 aylık çocuklar için geçerli bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Zembat vd., 2016). Çalışmamızda yapılan güvenirlik analizinde Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı öz yeterlik, öz saygı ve genel benlik algısı için sırasıyla; .78, .85 ve .89 olarak bulunmuştur. Derecelendirme kâğıdı, çocuğun kendisi, öğretmeni, arkadaşları, ailesi ve kurumuyla ilgili faaliyetlerine ilişkin ifadeler içerir ve her ifade "....." ile tamamlanır. Çocuktan ifadede belirtilen durumla ilgili mutlu, mutsuz ya da ne mutlu ne mutsuz duygularını temsil ettiğini düşündüğü ifadeyi boyaması istenir. Mutlu ifade için üç, "ifadesiz" için iki ve "mutsuz" için bir puan verilerek değerlendirme yapılır. Boyalı yüz ifadelerine göre her alt ölçekten 14-42 arasında puan alınmakta, bu puanlar çocuğun benlik algısını düşük, orta veya yüksek düzeyde olarak yansıtmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Annelere yönelik yaş, çocuk sayısı, çalışma durumu, evliliğe ilişkin sorularla birlikte araştırmaya katılmaya uygun çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve varsa yetersizliğine ilişkin soruları içeren toplamda dokuz soru bu formda yer almaktadır. Bu form, anneler tarafından doldurulmuştur.

Ana Baba Tutum Ölçeği: Eser ve Çeliköz (2009) tarafından geliştirilen bu ölçek, okul öncesi çocukların ebeveynlerinin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Tek ögeli bir yapıya sahiptir ve 26 maddeden oluşmaktadır. Beşli Likert tipi cevaplandırma yapılmaktadır. Ebeveynler; maddelere ilişkin tutumlarını, "Hiç Katılmıyorum"dan "Tamamen Katılıyorum"a uzanan ifadelerinden birisini seçerek derecelendirmektedir. Ölçekte ters kodlanan maddeler yer almaktadır. Ölçek puanları arttıkça olumlu, azaldıkça nötr veya biraz daha düşük puanlarla olumsuz tutumlar değerlendirilir. Eser ve Çeliköz'ün (2009) araştırmasında, ölçeğin varyansı açıklama oranı %40.24 ve Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .67 olarak tespit edilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

İlk olarak araştırma sürecinde Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 22/04/2021 tarih ve 20802 sayı ile etik kurul onayı, Mersin İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden veri toplama izinleri temin edilmiştir. 2021-2022 eğitim öğretim yılında, Mersin'de bulunan kurumlarla iletişime geçilmiş, idarecilere araştırmanın amacı açıklanarak araştırmaya katılmaya uygun öğrenci listesinin hazırlanması istenmiştir. Öğrencilerin aileleriyle iletişime geçilmiş, ailelerden de gerekli izinler Veli Onam Formu ile alınmıştır. Gönüllü annelere ve çocuklara ölçme araçlarının uygulanması için kurumda randevular verilmiştir. TGG çocukların aileleri randevu zamanlarında kurumda formları doldurdukları esnada, araştırmacı, çocuklara ölçme araçlarını uygun bir ortamda uygulamıştır. HZYO çocuklara ilişkin verilerin toplanması süreci öncesinde ise özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri yetkilileriyle iş birliği sağlanmış, kurumda görev yapan psikologlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda, Rehberlik ve Araştırma Merkezi değerlendirmeleri ve tanı belgeleri doğrultusunda araştırmacı ile ölçeklerin uygulanabileceği HZYO çocuklar belirlenmiş ve anneleri ile iletişime geçilmiştir. Gönüllü katılımı kabul eden annelerin çocuklarına Peabody Alıcı Dil Testi uygulanmıştır. Bu testin sonuçları, tanı raporları dikkate alınarak ölçme araçlarının gelişim düzeylerine uygunluğu kurum psikologları ile tartışılmıştır. Uygunluğu belirlenen çocuklara, gönüllü katılım da esas alınarak ikinci randevular verilmiş, annelerin kuruma davet edilerek ölçekleri yanıtladığı esnada, HZYO çocuklara her bir ölçme aracı araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Veri toplama sürecinde, çocukların yabancılaşmasını önlemek için ortam güvenli ve sessiz tutulmuş, dikkat dağıtıcı unsurlar ortadan kaldırılmış, kullanılan dil basitleştirilmiş ve her çocuğun kendini rahat hissetmesi için gerekli özen gösterilmiştir. Fakat ölçeklerin uzun zaman alan yapısından kaynaklı görüşmeye devam edemeyen HZYO çocuklar olduğu görülmüş, bu durumda görüşmeler sonlandırılarak çocukların verileri geçerli sayılmamıştır.

Veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normallik varsayımı çarpıklık-basıklık değerleri, Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk testleri ve grafiklerle kontrol edilmiştir. Çarpıklık değerleri genelde -0.84 ile -0.17 arasında olmakla birlikte negatif yönlü hafif sola çarpık olduğu, dağılımların biraz sola eğilimli ama aşırı olmadığı; basıklık değerlerinin ise -1.03 ile -0.25 arasında olmakla

birlikte hafif basık veya normal olduğu, yani kuyrukların aşırı sivri veya çok basık olmadığı saptanmıştır. Normallik testlerinden Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk'in, örneklem büyüklüğüne duyarlılığından kaynaklı p< 0.05 sonuçlar verdiği gözlenmiştir. Bu testlerin, örneklem büyüklüğünün etkisiyle anlamlı çıkmış olabileceği göz önünde bulundurularak, aşırı duyarlı olduğu bilinmektedir (Ghasemi & Zahediasl, 2012) ve bu gibi durumlarda literatürde çarpıklık-basıklık ve grafiksel yöntemlere öncelik verilebileceği (Field, 2018; Ghasemi & Zahediasl, 2012) görülmektedir. Bununla birlikte, parametrik testlerin hafif normallik ihlallerine karşı robust olduğu (Lumley vd., 2002) ve alternatif parametrik olmayan testlerle benzer sonuçların elde edilmesi de dikkate alınmıştır. Dolayısıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde bu değerlerin +1,5 ile -1,5 arasında olması göz önünde bulundurulmuş, histogram ve Q-Q grafik analizlerinde de verilerin normal dağılıma uygunluğu gözlemlenerek (Field, 2018; Büyüköztürk, 2024; Kul, 2014; Tabachnick & Fidell, 2013), normal dağılım varsayımının geçerli olduğu kabul edilmiş, parametrik testler için uygunluk varsayılmıştır.

Cinsel gelişim ve benlik algısı puanlarının TGG ve HZYO grup arasında farklılaşma durumunun ve annelerin tutumlarının, TGG ve HZYO çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşma durumunun incelenmesinde parametrik analizlerden biri olan bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır. Pearson korelasyon analizi cinsel gelişim ve benlik algısı değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek için uygulanmıştır. Son olarak cinsel kimlik, cinsiyetle ilgili davranış ve annelerin tutumlarının, çocukların benlik algısı üzerindeki etkisi ise regresyon analiziyle incelenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla yapılan veri analizlerinin sonuçlarına yer verilmiş; öncelikle çocukların cinsel gelişim puanlarındaki farklılıkları gösteren bulgular sunulmuştur.

Tablo 1

Cinsel Gelişim Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bulgular

Alt Ölçekler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$	*t* Testi		
						Sd	*t*	*p*
Cinsel Kimlik	TGG	92	7.61	.738	.077	108.9	13.2	.000*
	HZYO	81	5.03	1.61	.179			
Cinsiyete İlişkin Davranış	TGG	92	6.09	1.10	.114	137.4	10.2	.000*
	HZYO	81	3.90	1.63	.181			

TGG= Tipik Gelişim Gösteren, HZYO = Hafif Zihinsel Yetersizliği Olan, *p<.05

Tablo 1'de, katılımcı çocukların cinsel gelişime ilişkin cinsel kimlik ve cinsiyete ilişkin alt ölçek puanları arasında anlamlı fark bulunmuş; HZYO çocukların puanlarının, TGG çocuklara kıyasla belirgin biçimde daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 2

Benlik Algısı Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bulgular

Alt Ölçekler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$	*t* Testi		
						Sd	t	p
Öz-Yeterlik	TGG	92	35.3	4.09	.425	171	12.6	.000*
	HZYO	81	27.5	3.92	.436			
Öz-Saygı	TGG	92	38.7	4.45	.464	171	12.9	.000*
	HZYO	81	28.4	5.91	.591			
Toplam	TGG	92	74.0	7.53	.785	171	15.1	.000*
	HZYO	81	56.0	8.10	.900			

TGG= Tipik Gelişim Gösteren, HZYO = Hafif Zihinsel Yetersizliği Olan, *p<.05

Tablo 2'de, TGG çocukların benlik algısı puanları ile HZYO çocukların tüm alt boyutlar ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (p= .000; p< 0.05). Katılımcı çocukların ortalama puanları incelendiğinde; HZYO çocukların puanlarının, TGG çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3

Cinsel Gelişim ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkiye Ait Analiz Sonuçları

Boyutlar		1	2	Öz-yeterlik	Öz-saygı	Toplam benlik algısı
Cinsel Kimlik (1)	r	1	.542	.638	.629	.684
	p	.	.000	.000	.000	.000
	df	173	173	173	173	173
Cinsiyete İlişkin Davranış (2)	r	.542	1	.582	.615	.649
	p	.000	.	.000	.000	.000
	df	173	173	173	173	173

*p<.05

Tablo 3'te, katılımcı çocukların hem cinsel kimlik puanları ile öz yeterlik (r = .638; p = .000< .05), öz saygı (r= .629; p = .000< .05) ve toplam benlik algısı (r = .684; p = .000< .05) arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte cinsiyete ilişkin davranışlar ile öz yeterlik (r = ,582; p = ,000< ,05), öz saygı (r = ,615; p = ,000< ,05), benlik algısı toplam puanları (r = ,649; p = ,000< ,05) arasında benzer şekilde orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 4

Cinsel Kimlik Gelişimine Yönelik Tutumların Anneler Arasındaki Farklılıklarına Yönelik Analiz Bulguları

Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$	*t* Testi		
					Sd	t	p
TGG çocuğu olan	92	85,7	13,7	1,43	171	-1,07	,297
HZYO çocuğu olan	81	83,8	9,20	1,02			

TGG= Tipik Gelişim Gösteren, HZYO = Hafif Zihinsel Yetersizliği Olan

Tablo 4'te, TGG çocukların annelerinin puan ortalamalarının 85,7; ZYO çocukların annelerinin puan ortalamalarının ise 83.8 olduğu görülmüştür. Her iki grupta çocuğu olan annelerin, çocuklarının cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumlarının ne olumlu ne olumsuz yönde bir eğilim göstermediği saptanmıştır. Ayrıca, katılımcı annelerin tutum puanları çocuklarının HZYO ya da TGG olmasına göre incelenmiş, anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak TGG çocuğa sahip annelerin tutumları, diğer gruba göre olumluya daha yakın görülmüştür.

Tablo 5

Benlik Algısı Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Sonuçları

Değişken	B	Standart $Hata_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	1.50	.158	-	9.49	.000*	-	-
Cinsel Kimlik	.108	.013	.467	8.02	.000*	.683	.525
Cinsiyete İlişkin Davranış	.097	.014	.416	7.08	.000*	.648	.478
Ana Baba Tutum Ölçeği	-.130	.045	-.144	-2.90	.004*	-.047	-.218

R = .772 $F_{(3,169)}$ = 82.96 R^2= .596 **p** = .000 *p<.05

Tablo 5'teki regresyon analizi cinsel kimlik, toplumsal cinsiyetle ilgili davranış ve annenin tutumunun benlik algısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Cinsel kimlik ve benlik algısı arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuş (r = ,683, p<.05), ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişki zayıflamıştır (r = .525, p<.05). Benzer şekilde, cinsiyetle ilgili davranışlar ve benlik algısı arasında da pozitif ve orta düzeyde bir ilişki saptanmış (r = .648), fakat diğer faktörler kontrol edildiğinde bu değer düşmüştür (r = .478, p<.05).

Annenin çocuğun cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumu ile benlik algısı arasında başlangıçta düşük ve negatif ilişki ($r = -.047$, $p<.05$) gözlenirken, diğer değişkenler kontrol altına alındığında bu ilişki negatife dönerek artmıştır ($r = 218$, $p<.05$). Bu üç değişken birlikte ele alındığında, benlik algısını yüksek düzeyde yordadıkları belirlenmiştir ($R = .772$; $R^2 = .596$; $p< .05$). Başka bir deyişle, toplam varyansın %59'u bu değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde, benlik algısının en güçlü yordayıcısının annenin tutumu olduğu, bunu cinsel kimlik ve cinsiyetle ilgili davranışların izlediği görülmüştür. T-testi sonuçları bu üç değişkenin benlik algısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlara ve mevcut literatür doğrultusunda tartışılmasına bu bölümde yer verilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, HZYO çocuklar ile TGG çocukların cinsel gelişim düzeylerine ilişkin puanları arasında anlamlı bir fark olduğu; HZYO çocukların puanlarının TGG çocukların puanlarından anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Alan yazınındaki diğer araştırmalarda da HZYO çocukların TGG akranlarına göre cinsel gelişim düzeyleri daha düşük bulunmaktadır (Alptekin, 2018; Jahoda & Pownall, 2014; Öncü, vd., 2019). Bu durum, bilişsel ve sosyal faktörlerin cinsel gelişim üzerinde etkisinin olabileceği varsayımını güçlendirmektedir. Cacciatore ve diğerleri (2019), çocukların cinsel gelişiminde beden keşfinin yanında, zihinsel olarak sosyal kuralları ve bilgileri anlamalarının da önemini vurgulamaktadır. Örneğin, başkalarının sınırlarını, mahremiyeti anlama, kendine ve başkalarına saygı duyma gibi sosyal normları öğrenmek, bilişsel gelişimle mümkün olabilmektedir. Çocukların yaşla birlikte gelişen bilgi dağarcıkları göz önünde bulundurulduğunda, okul öncesi dönemde temel anatomik bilgileri ve cinsiyet farklılıkları daha iyi anlaşılırken, daha soyut kalan ve karmaşık olarak ifade edilebilen konuların (örneğin, hamilelik) ilerleyen dönemlerde öğrenildiği söylenebilir (Cacciatore vd., 2019). Gelişimin doğal bir parçası olarak çocukların öğrenme ihtiyacına rağmen, kapsamlı ve doğru bir cinsel eğitimin TGG çocukların yanı sıra HZYO çocuklar için de yetersiz olduğu göze çarpmaktadır (Barr vd., 2014). Bu doğrultuda, eğitilebilir düzeyde olan HZYO çocuk ve ergenlerin, cinsel gelişimin biyolojik, sosyal ve psikolojik yönleriyle ilgili daha fazla bilgiye ihtiyacı olduğu söylenebilir. Çocuklara cinsel gelişimle ilgili doğru bilgi verilmesinde gelişim özelliklerinin dikkate alınması, HZYO çocuklara eğitim verilirken de yetersizliğin türüne uygun bireyselleştirilmiş eğitimin verilmesi, çocukların sosyal normları ve doğru bilgiyi edinmesi açısından önemli görülmektedir.

Bu araştırmada, HZYO ve TGG çocukların tüm alt boyutlar ve toplam benlik algısı puanlarında anlamlı farklar bulunmuş, bu farkın HZYO çocuklar aleyhine olduğu saptanmıştır. Çeşitli araştırmalarda TGG okul öncesi çocuklarının benlik algılarının yüksek olduğu vurgulanmaktayken (Bayhan & Öz, 2018; Tuzcuoğlu vd., 2019), akranlarına göre yetersizliği olan çocukların benlik algısı düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur (Douma vd., 2022; Narimania & Mousazadeh, 2010). Bu bulgu, TGG çocukların, kendilerine yönelik olan tutumları algılama ve değerlendirme süreçlerinde HZYO çocuklara göre daha fazla rol almalarıyla açıklanabilir. Bununla birlikte ÖG olan çocuklar, bilişsel farkındalık düzeyine bağlı olarak akranlarıyla kendilerini karşılaştırdıklarında veya sosyal etkileşimleri sırasında dışlanma ve iletişim zorlukları yaşadığında benlik algılarının olumsuz etkilendiği de görülmektedir (Maïano vd., 2019). Dolayısıyla, TGG çocukların daha yüksek benlik algısına sahip olmasında sosyal etkileşim fırsatlarını ZYO çocuklara göre daha iyi değerlendirebilmelerinin ve olumlu akran ilişkilerinde bulunmalarının rolünden bahsedilebilir. ZYO çocuklarda ise kısıtlı sosyal katılım ve olumsuz akran deneyimleri ile benlik algısını destekleyecek yeterli sosyal onay mekanizmalarının bulunmaması gibi unsurlarla düşük benlik algısı açıklanabilir. Bu sonuçlar, Harter'ın (2015) benlik gelişimi modelinde ortaya koyduğu gibi, kendilik algısı üzerinde sosyal süreçlerin ve bilişsel gelişimin rolüne dikkat çekmektedir. Düşük benlik algısı, psikolojik iyi oluş ve sosyal ilişkiler açısından önemli bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla eğitimde ve destek programlarında mutlaka, ZYO çocukların akademik becerilerinin yanında, özgüvenlerinin ve kendilerine ilişkin olumlu algılarının da desteklenmesi önemli görülmektedir (Maïano vd., 2019).

Bu araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, cinsel kimlik ve cinsiyete dayalı davranışları ile benlik algısı toplam puanları ve diğer alt boyutları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aydoğdu ve diğerlerinin (2021) çalışmasında ise cinsel kimlik ile öz yeterlik ve öz saygı arasında pozitif bir

ilişki tespit edilmiş ancak cinsiyete ilişkin davranışlar ile benlik algısı arasında herhangi bir ilişki gözlemlenmemiştir. Esmail ve diğerleri (2010), ÖG bireylerin sıklıkla cinsel yönelimi olmayan kişiler olarak görüldüğünü ve bunun sonucunda çevreden aldıkları yanlış bilgilerin, cinsiyetle ilgili benlik algıları üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, araştırmacılar cinsel gelişim ile benlik algısı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Favara (2013) ise yaptığı çalışmalarda, düşük benlik algısına sahip bireylerin daha fazla riskli cinsel davranışlar sergilediğini vurgulamaktadır. Bu sebeple sağlıklı cinsel gelişimin biyolojik, fiziksel yönü kadar sosyalleşme, karşılıklı etkileşim ile gelişen kişiliğin duygusal bölümü yani kültürel tarafları da göz önünde bulundurulmalıdır. Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre, cinsel kimliğin sağlıklı oluşumu, özellikle fallik dönemde (üç-altı) ve genital dönemlerde (12-18 yaş) kritik öneme sahip olmakta, dinamik bir kişiliğin ahlaki boyutu olarak kabul edilen süperego, aile ve toplum tarafından çocuğa aktarılan geleneksel değerlerin etkileşimi neticesinde gelişmekte ve pekiştirilmektedir (Özdemir vd., 2012). Bu faktörler, cinsel gelişimle benlik algısı arasındaki ilişkinin bağlamsal faktörlere göre değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında, benlik algısının cinsel gelişimle ilişkisinin açıklanmasında Bem'in cinsiyet şema teorisi de göz önünde bulundurulabilir. Bu teoriye göre, bireyler cinsel kimliğe dair net bir yargıya ulaşmadan önce, çevresel etkileşimlerle cinsiyete ilişkin şemaları (yani düşünsel ve davranışsal kalıpları) yapılandırmaktadır. Çocuklar, kendi cinsiyetlerine uygun davranışlarla karşılaştıkça bu şemaları güçlenmektedir ve bunları karar verme süreçlerinde, davranışlarını yönlendirmede kullanmaktadır (Starr & Zurbriggen, 2017). Dolayısıyla cinsel gelişimle ilişkili olduğu tespit edilen benlik algısı gelişiminin anlamlandırılmasında cinsiyet şemaları, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlama süreçlerini anlamada önemli bir bilişsel çerçeve sunmaktadır. Bu süreçte, çocuğun cinsiyetine özgü sosyal beklentileri anladığı, toplumsal rollere uyum sağladığı ve sosyal etkileşimlerinde öngürebilir davranış kalıpları geliştirdiği söylenebilir.

Bu araştırmanın bulguları, annelerin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarının, çocuklarının ÖG olma durumuna göre anlamlı bir fark yaratmadığını göstermiş, her iki grup anne de ne olumlu ne de olumsuz yönde belirgin bir tutum sergilemediği tespit edilmiştir. Literatürde, TGG çocuğa sahip annelerin cinsel kimlik gelişimi konusunda daha olumlu bir tutum benimsediği, buna karşın ÖG çocukları olan ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişiminde ilk rehberleri olmayı istedikleri, ancak onlara bu konuda bilgi vermekten çekindikleri ve cinsellikle ilgili verilen bilgilerin çocuklarını bu yönde yönlendireceği konusunda kaygı taşıdıkları ortaya konmaktadır (Eser & Çeliköz, 2009; Frank & Sandman, 2019; Pryde & Jahoda, 2018; Tamas vd., 2019). Buna paralel olarak, alan yazınında yer alan pek çok araştırmada, çeşitli nedenlerle ebeveynlerin ZYO çocuklarına cinsel eğitim vermediklerini ifade ettikleri de görülmüştür (Gürol vd., 2014; Oti-Boadi vd., 2024). Annelerin, çocuklarının cinsel kimlik gelişimine yönelik kararsız tutum sergilemesinde, konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları ve doğruyu/yanlışı ayırt etmekte zorlanmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerin, TGG çocuklarının cinsel gelişimi hakkında eğitim vermekte yeterli olmadığını düşünmesi sebebiyle çocuklarıyla konuşma yapmaktan çekindikleri araştırmalarca ortaya konmuştur (Shin vd., 2019). Fakat bu çalışmada ÖG çocuğu olan annelerin, çocuklarının cinsel kimlik gelişime ilişkin tutumlarının olumsuz yönde olmaması, toplumda ÖG bireylerin cinsel gelişimine yönelik artan farkındalık ve bu konuda düzenlenen eğitim seminerleri ile bilgilendirme toplantılarının ebeveyn tutumlarını nötrleştirici bir faktör olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Öte yandan ebeveynler, çocuklarının cinsel eğitiminde önemli bir role sahiptir ve çocuklarının cinsel eğitiminde birinci basamak eğitimciler olarak yer almalıdırlar (Ganji vd., 2017). Zhang ve Yuan'ın (2023) da değindiği üzere, ebeveynlerin cinsel gelişime ilişkin bilgi, tutum ve uygulamalarının, çocuklarında sağlam bir cinsel gelişim değerleri oluşumunda güçlü etkilere sahip olacağı söylenebilir. Dolayısıyla, annelerin tespit edilen nötr tutumlarının altında yatan nedenlerin (bilgi eksikliği, toplumsal tabular vb.) tespit edilmesi ve bu konuda ailelere yönelik kapsamlı destek programlarının geliştirilmesi, ebeveyn ve çocukların cinsel gelişim süreçlerinin sağlıklı yönetilmesi için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak bu araştırmada, çocukların benlik algısının cinsel kimlik, cinsiyete dayalı davranışlar ve annenin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarından nasıl etkilendiği değerlendirilmiş ve bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu üç değişkenin birlikte ele alındığında, benlik algısı puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %59'unun açıklandığı saptanmıştır. Ayrıca, annenin çocuğunun cinsel kimlik

gelişimine yönelik tutumu ile çocukların benlik algısı arasında zayıf ve negatif bir ilişki gözlemlenmiş ancak diğer iki değişkenin etkisi dikkate alındığında bu ilişkinin daha güçlü ve belirgin hâle geldiği anlaşılmıştır. Aydoğdu ve diğerlerinin (2021) araştırmasında bu bulgu desteklenmekte ve benlik algısının alt boyutları ile cinsel kimlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmaktadır. Aynı çalışmada öz yeterlik ile öz saygı değişkenlerinin cinsel kimliğin %19,2'sini açıkladığı da belirlenmiştir. Alan yazınında, ebeveynlerin kişisel ve ebeveynlik özelliklerinin yanı sıra çocuğun bireysel özelliklerinin, cinsel rol ve benlik kavramı gelişimi üzerinde doğrudan ve etkileşimli etkiler yarattığını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Brown vd., 2009; Marks vd., 2009). Elde edilen bulgular doğrultusunda, annenin, çocuğunun cinsel kimlik gelişimine yönelik kararsız tutumunun, çocuğun benlik algısı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenebilir. Benlik algısının gelişim sürecinde, çocuğun çevresel uyaranlardan edindiği bilgiler kilit bir rol oynamaktadır. Özellikle anne-çocuk etkileşiminin niteliği, çocuğun kendilik kavramının şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Trawick-Smith (2013) ve Sümer ve Şendağ'ın (2009) belirttiği üzere, anne-çocuk arasında güvenli bağlanma ile şekillenen olumlu benlik algısı, çocuğun cinsel kimlik gelişimini de doğrudan etkilemektedir. Anne-çocuk arasındaki sağlıklı etkileşimler, çocuğun kendilik algısını güçlendirerek cinsiyet rollerine ilişkin sağlıklı modeller oluşturmasına zemin hazırlamaktadır (Trawick-Smith, 2013). Bununla birlikte, sosyal öğrenme kuramına göre (Bussey & Bandura, 1999), çocuklar doğumdan itibaren cinsiyet rolleriyle ilgili bilgileri çevrelerinden edinir ve yetişkinlerin modellediği davranışları taklit ederek öğrenirler. Bu bağlamda, çocuğun anne ile kurduğu ilişki, onun benlik algısını şekillendirmede ve cinsel kimliğine ilişkin davranışlarının gelişmesinde büyük bir rol üstlenmektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde, anne-çocuk ilişkisinin kalitesinin arttırılması ve cinsiyet rollerinin sağlıklı model alma yollarıyla desteklenmesi, çocukların benlik algılarının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacağı göz önünde bulundurulmalı ve başta birincil bakım veren ebeveynlerin çocuklarının cinsel kimlik gelişimine ve çocuğun benlik algısına ilişkin etkisine yönelik farkındalıklarını arttırmak amacıyla, ailelere yönelik bilgilendirici seminerler hem TGG hem HZYO çocukların ebeveynleri için sürdürülmelidir. Bununla birlikte cinsel eğitim programlarının yaygınlaştırılması ile çocukların gelişim düzeyine ve yaşına uygun bilgilerin hem ev hem okul ortamlarında sunulması büyük bir önem taşımaktadır.

Elde edilen sonuçlar değerlendirilirken, çalışmanın sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Birincisi, çalışmamıza Mersin ilinde, ölçüte dayalı örnekleme yöntemindeki ölçütleri karşıladığı tespit edilen gönüllü annelerle çocukları dahil edilmiştir. Bu durum, bulguların evren geneline genellenebilirliğini kısıtlayabilir. İkincisi, araştırma bulguları, çalışma kapsamında kullanılan nicel ölçme araçları ile elde edilmiş, bu ölçeklerden alınan bilgilerle sınırlıdır. Bu sınırlılıklarla birlikte çalışmanın güçlü yönleri de bulunmaktadır. Öncelikle hem annelerden hem çocuklardan veri toplanarak ele alınan konuya ilişkin çoklu bakış açısı sağlanması hedeflenmiştir. Buna paralel olarak çocuklardan elde edilen cinsel gelişim ve benlik algıları ile annelerden elde edilen tutuma ilişkin veriler doğrudan değerlendirilerek, çalışmanın özgün katkısını oluşmuştur. Son olarak TGG ve HZYO çocukları kapsayan gruplarda daha önce geçerlik ve güvenirlik bulgularının değerlendirildiği ölçeklerin kullanılmış olması, gruplararası karşılaştırmaların geçerli bir şekilde yapılabilmesine olanak tanımıştır. Ayrıca araştırmacılar tarafından HZYO çocuklara ölçekler uygulanmadan önce, bu çocukların dil gelişim düzeylerinin alıcı dil gelişim testi uygulanarak tespit edilmesi, TGG akranlarıyla karşılaştırılabilirliğin sağlanması açısından önemli bir unsurdur.

Sonuç

Araştırma bulguları, TGG çocukların cinsel gelişim ve benlik algısı düzeylerinin HZYO çocuklara kıyasla daha yüksek olduğunu ve çocukların cinsel gelişim düzeylerinin benlik algıları ile orta düzeyde pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, cinsel gelişim ile benlik algısı ilişkisinin özellikle ÖG çocuklar açısından incelenmesi gerektiğini göstermesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu çalışma, cinsel gelişimi düşük olan çocuklarda benlik algısının da olumsuz yönde etkilenebileceğini vurgulamakta, cinsel gelişimin desteklenmesinin, yalnızca biyolojik bir gereklilik değil, aynı zamanda sosyal-duygusal gelişimi güçlendirmeye yönelik önemli bir müdahale alanı olduğunu da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ÖG çocukların cinsel gelişimlerinin desteklenmesi ile benlik algıların güçlendirilebileceği ve sağlıklı sosyal-duygusal gelişimi destekleyeceği yönünde alana katkı sunmaktadır. Bu doğrultuda, HZYO çocukların cinsel gelişim süreçlerine ilişkin daha odaklı ve bütüncül eğitim

programlarının geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılarak, uygulamacılara yol gösterici bir çerçeve sunulmaktadır. Annelerin, çocuklarının cinsel kimlik gelişimine ilişkin tutumlarının genel anlamda ne olumlu ne olumsuz yönde olması ve bu tutumların HZYO ya da TGG çocuğu olan anneler arasında bir farklılık göstermemesi, annelerin konuya dair yeterince bilgi, farkındalık ya da yönlendirme sahibi olmadığını düşündürmektedir. Bu sonuçlar, ÖG ya da TGG çocuğu olan ebeveyn fark etmeksizin, çocuk gelişimi konusunda aile eğitimi ve danışmanlığının gerekliliğini vurgulamakta, alana bu yönüyle katkı sağladığı düşünülmektedir. Son olarak, çocukların benlik algılarının; cinsel kimlik, cinsiyete ilişkin davranış ve annelerin cinsel kimliğe ilişkin tutumları gibi sosyal ve kültürel faktörlerden etkilendiği ortaya koyarak, sonuçların, benlik algısı gelişiminde çocuğun çevresini ön plana çıkaran kuramsal yaklaşımları destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Elde edilen bulguların, benlik algısının çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koyması ve kurulan modelin benlik algısı üzerindeki yüksek açıklayıcılık gücü, literatürde bu değişkenlerin birlikte ele alındığı çalışma sayısının sınırlı olması yönüyle önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Öneriler

Bu kısımda, araştırma bulguları dikkate alınarak, gelecekteki araştırmalara ve uygulamalara yönelik bazı öneriler sunulmaktadır. Öncelikle, çalışmanın kapsamını genişletmek amacıyla, farklı yaş gruplarındaki çocuklar ve ebeveynlerin çalışma grubuna dâhil edilmesi önerilmektedir. Bu sayede, cinsel gelişim ve benlik algısına ilişkin dinamiklerin, gelişimsel bakış açısıyla ele alınması mümkün olacaktır. Bununla birlikte, bu çalışmada yalnızca HZYO çocuklara yer verilmiştir. İlerleyen araştırmalarda, alana önemli katkılar sağlayacağı düşünüldüğünden, yetersizlik türlerinin çeşitlendirilmesi ile farklı tanı gruplarındaki çocukların karşılaştırılması önerilmektedir. Bu araştırmada birincil bakım veren olarak kabul edilen annelerin tutumları ön planda tutulmuştur; ilerleyen araştırmalarda aileyi oluşturan diğer bireylerin de görüşlerinin incelenmesi önerilmekte, ele alınan konuya ilişkin bütüncül bir bakış açısının sağlanması açısından yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Son olarak, nicel veri toplama araçları ile elde edilmiş bulguların farklı nitel yöntemlerle desteklenmesi, bulguların geçerliğini ve derinliğini artıracaktır. Uygulamaya yönelik olarak, ZYO çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanmasında, sosyal-duygusal becerileri de kapsayan ve cinsel gelişimi destekleyici hedeflerin belirlenmesi önerilmektedir. Çünkü bu araştırmada, ZYO çocukların TGG çocuklara kıyasla cinsel gelişim düzeyleri ve benlik algılarının daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu gelişim alanlarının okul ortamında desteklenmesi, ailelerin bilgilendirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması, nötr düzeyde kalan anne tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesi açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Ek olarak, cinsel gelişim ve benlik algısı düzeylerinin ilişkili olması göz önünde bulundurularak, hazırlanacak cinsel eğitim programlarının yalnızca biyolojik değişimlerle sınırlı kalmaması, sosyal-duygusal beceriler ve etik değerler ile bütüncül bir bakış açısıyla tasarlanması önerilmektedir. Ayrıca, TGG ve ÖG çocuklara yönelik eğitim materyallerinin, çocukların dil gelişim düzeylerine uygun, basit ifadeler ve görsel destekler içerecek şekilde hazırlanması da önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Yazar Katkı Oranı

Araştırma tasarımı, veri toplama, veri analizi ve makalenin yazımı yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Etik Beyan

“Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde’ yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

References

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015, Haziran 8). *Engelli çocuklarda cinsel gelişim ve cinsiyet eğitimi konulu aile bilgilendirme semineri.* https://kirikkale.meb.gov.tr/www/engelli-cocuklarda-cinsel-gelisim-ve-cinsiyet-egitimi-konulu-aile-bilgilendirme-semineri/icerik/666

Alcalde, M. A., & Montgomery, P. (2018). *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach* (Revised edition). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770

Alptekin, A. (2018). *Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği (36-72 Ay)'nin geliştirilmesi ve 48-72 ay yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişimin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Alptekin, A., & Tepeli, K. (2019). Development of Selcuk Sexual Development Scale (36-72 months). *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology, 10*(3), 249–265. https://doi.org/10.21031/epod.505352

Anderson, S. (2015). Sex education programs focused on "protection" and "prevention" with little attention given to supporting people to develop healthy, positive sexual relationships. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities, 2*, 98–100. https://doi.org/10.1080/23297018.2015.1021740

Ashcraft, A., & Murray, P. (2017). Talking to parents about adolescent sexuality. *Pediatric Clinics of North America, 64*(2), 305–320. https://doi.org/10.1016/j.pcl.2016.11.002

Aydoğdu, F., Gürsoy, F., & Aral, N. (2021). An investigation into the relationship between self-perception and sexual development in children attending preschool education. *European Early Childhood Education Research Journal, 29*(6), 828–841. https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1968466

Aykır, T., & Çiftçi Tekinarslan, İ. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması. *Kastamonu Education Journal*, *20*(2), 627–648.

Balter, A., van Rhijn, T. M., & Davies, A. W. J. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perceptions. *The Canadian Journal of Human Sexuality, 25*(1), 30–40. https://doi.org/10.3138/cjhs.251-A3

Barr, E. M., Goldfarb, E. S., Russell, S., Seabert, D., Wallen, M., & Wilson, K. L. (2014). Improving sexuality education: The development of teacher-preparation standards. *Journal of School Health*, *84*(6), 396–415. https://doi.org/10.1111/josh.12156

Bayhan, P., & Öz, N. (2018). 3-6 yaş arasındaki çocuklarda benlik algısı, öz saygı ve öz yeterliliğin ebeveyn tutumu ve akran kabulü ile ilişkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22*(3), 34–53.

Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C., Neff, C., Schoppe-Sullivan, S., & Frosch C. A. (2009). Young children's self-concepts: Associations with child temperament, mothers' and fathers' parenting, and triadic family interaction. *Merrill Palmer* Quarterly, *55*(2), 184–216. https://doi.org/10.1353/mpq.0.0019

Breuner, C. C., Mattson, G., Adelman, W. P., Alderman, E. M., Garofalo, R., Marcell, A. V., Powers, M. E., Upadhya, K. K., Yogman, M. W., Bauer, N. S., Gambon, T. B., Lavin, A., Lemmon, K. M., Rafferty, J. R., Wissow, L. S., Committee on Adolesence & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (2016). Sexuality education for children and adolescents. *Pediatrics*, *138*(2): e20161348 https://doi.org/10.1542/peds.2016-1348

Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review, 106*(4), 676–713. https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676

Büyüköztürk, Ş. (2024). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E., & Kaltiala, R. (2019). The steps of sexuality—a developmental, emotion-focused, child-centered model of sexual development and sexuality education from birth to adulthood. *International Journal of Sexual Health*, *31*(3), 319–338. https://doi.org/10.1080/19317611.2019.1645783

Charitou, M., Quayle, E., & Sutherland, A. (2021). Supporting adults with intellectual disabilities with relationships and sex: A systematic review and thematic synthesis of qualitative research with staff. *Sexuality and Disability*, *39*, 113–146. https://doi.org/10.1007/s11195-020-09646-z

Chrastina, J., & Večeřová, H. (2020). Supporting sexuality in adults with intellectual disability—A short review. *Sexuality and Disability*, *38*(2), 285–298. https://doi.org/10.1007/s11195-018-9546-8

Cuskelly, M., & Gilmore, L. (2007). Attitudes to sexuality questionnaire (individuals with an intellectual disability): Scale development and community norms. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, *32*(3), 214–221. https://doi.org/10.1080/13668250701549450

Correa, A. B., Castro, Á., & Barrada, J. R. (2022). Attitudes towards the sexuality of adults with intellectual disabilities: A systematic review. *Sexuality and Disability*, *40*(2), 261–297. https://doi.org/10.1007/s11195-021-09719-7

Çakmak, S., & Çakmak, S., (2011). *Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarda cinsel eğitim uygulamaları*. Vize Yayıncılık.

Douma, I., Boer, A., Minnaert, A., & Grientens, H. (2022). The I of students with ID or SEBD: A systematic literature review of the self-concept of students with ID or SEBD. *Educational Research Review, 100449*(36). https://doi.org/10.1016/j.edurev.2022.100449

Eliküçük, A. (2011). *Anne-babalara uygulanacak cinsel gelişim eğitiminin 6 yaş çocukları bulunan ebeveynlerin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.

Eser, M., & Çeliköz, N. (2009). Impacts of parental attitude towards sexual identity development on child's sexual identity development. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 1*(1), 1408–1413. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.248

Esmail, S., Darry, K., Walter, A., & Knupp, H. (2010). Attitudes and perceptions towards disability and sexuality. *Disability and Rehabilitation, 32*(14), 1148–1155. https://doi.org/10.3109/09638280903419277

Favara, M. (2013). Is self-esteem a "double edged sword"? Self-esteem and the onset of adolescent sexual activity. *IZA Discussion Papers,* (7171), 1–66.

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. SAGE Publications.

Frank, K., & Sandman, L. (2019). Supporting parents as sexuality educators for individuals with intellectual disability: The development of the home BASE curriculum. *Sexuality and Disability, 37*(3), 329–337. https://doi.org/10.1007/s11195-019-09582-7

Ganji, J., Emamian, M. H., Maasoumi, R., Keramat, A., & Khoei, E. M. (2017). The existing approaches to sexuality education targeting children: A review article. *Iranian Journal of Public Health*, *46*(7), 890-898.

Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: a guide for non-statisticians. *International Journal of Endocrinology and Metabolism*, *10*(2), 486-489. https://doi.org/10.5812/ijem.3505

Gürol, A., Polat, S., & Oran, T. (2014). Views of mothers having children with intellectual disability regarding sexual education: A qualitative study. *Sexuality and Disability*, *32*, 123–133. https://doi.org/10.1007/s11195-014-9338-8

Harter, S. (2015). *The construction of the self: Developmental and sociocultural foundations*. Guilford Publications.

İşler, A., Taş, F., Beytut, D., & Conk, Z. (2009). Sexuality in adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, *2),* 27–34. https://doi.org/10.1007/s11195-009-9107-2

Jahoda, A., & Pownall, J. (2014). Sexual understanding, sources of information and social networks; the reports of young people with intellectual disabilities and their non-disabled peers. *Journal of Intellectual Disability Research, 58*(5), 430–441. https://doi.org/10.1111/jir.12040

Jiang, L. (2024). The current situation and countermeasures of early childhood sex education. *Region-Educational Research and Reviews*, *5*(6), 191-194. https://doi.org/10.32629/rerr.v5i6.1570

Kamaludin, N. N., Muhamad, R., Mat Yudin, Z., & Zakaria, R. (2022). Barriers and concerns in providing sex education among children with intellectual disabilities: Experiences from Malay mothers. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(3), 1070-1084. https://doi.org/10.3390/ijerph19031070

Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Kök, G., & Akyüz, A. (2015). Evaluation of effectiveness of parent health education about the sexual developments of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, *33*, 157–174. https://doi.org/10.1007/s11195-015-9400-1

Kul, S. (2014). Uygun istatistiksel test seçim kılavuzu. *Plevra Bülteni, 8*(2), 26–29. https://doi.org/10.5152/pb.2014.08

Kuru Turaşlı, N. (2006). *6 yaş grubu çocuklarda "Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı"nın etkililiğinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi

Lesseliers, J., & Van Hove, G. (2002). Barriers to the development of intimate relationships and the expression of sexuality among people with developmental disabilities: Their perceptions. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, *27*(1), 69–81. https://doi.org/10.2511/rpsd.27.1.69

Lumley, T., Diehr, P., Emerson, S., & Chen, L. (2002). The importance of the normality assumption in large public health data sets. *Annual Review of Public Health*, *23*(1), 151–169. https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.23.100901.140546

Marks, S., Lamb, R., & Tzioumi, D. (2009). Do no more harm: The psychological stress of the medical examination for alleged child sexual abuse. *Journal of Paediatrics and Child Health*, *45*(3), 125–132. https://doi.org/10.1111/j.1440-1754.2008.01443.x

Maïano, C., Coutu, S., Morin, A. J., Tracey, D., Lepage, G., & Moullec, G. (2019). Self-concept research with school-aged youth with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, *32*(2), 238–255. https://doi.org/10.1111/jar.12543

Michielsen, K., & Brockschmidt, L. (2021). Barriers to sexuality education for children and young people with disabilities in the WHO European region: A scoping review. *Sex Education*, *21*(6), 674–692. https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1851181

Monteiro, R. O., Tafla, T. L., Rodriguez, J. D. M., Teixeira, S. T., Honjo, R. S., Kim, C. A., & Teixeira, M. C. T. V. (2023). Parental attitudes and beliefs about sexuality of individuals with intellectual disability: Insights from a Brazilian sample of parents of individuals with Williams syndrome. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 36*(6), 1345–1353. https://doi.org/10.1111/jar.13155

Murphy, N. A., & Elias, E. R. (2006). Sexuality of children and adolescents with developmental disabilities. *Pediatrics, 118*, 398–403. https://doi.org/10.1542/peds.2006-1115

Narimania, M., & Mousazadeh, T. (2010). Comparing self-esteem and self-concept of handicapped and normal students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2*(2), 1554–1557. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.234

Nisa, U. (2024). The urgency of sexual education in early childhood: A portrait of children's curiosity towards their authority. *Aṭfālunā Journal of Islamic Early Childhood Education, 7*(1), 47–61. https://doi.org/10.32505/atfaluna.v7i1.8418.

Oti-Boadi, M., Malm, E., Dey, N. E. Y., & Oppong, S. (2024). Sexuality and sex education for children with developmental disabilities: Attitudes and concerns of parents in the Accra Metropolis of Ghana. *Current Psychology*, *43*(9), 8173–8185. https://doi.org/10.1007/s12144-023-05006-0

Öncü, E., Aktaş, G., Köksoy Vayısoğlu, S., & Karakuş, E. (2019). Zihinsel engelli ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ve ailelerin yaşadığı güçlükler: Tanımlayıcı çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(3), 413–425. https://doi.org/10.26559/mersinsbd.553739

Öner, N. (2006). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testlerden örnekler: Bir başvuru kaynağı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *4*(4), 566–589. https://doi.org/10.5455/cap.20120433

San Bayhan, P., & Artan, İ. (2012). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.

Sinclair, J., Unruh, D., Lindstrom, L., & Scanlon, D. (2015). Barriers to sexuality for individuals with intellectual and developmental disabilities: A literature review. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 50,* 3–16.

Sucuoğlu, B., & Demir, Ş. (2018). Yeterlik İndeksi: Özel gereksinimli küçük çocukların gelişimsel işlevlerinin değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, *17*(1), 223–238. https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.413759

Pownall, J., Jahoda, A., Hastings, R., & Kerr, L. (2011). Sexual understanding and development of young people with intellectual disabilities: Mothers' perspectives of within-family context. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities, 116*(3), 205–19. https://doi.org/10.1352/1944-7558-116.3.205

Pownall, J., Jahoda, A., & Hastings, R. (2012). Sexuality and sex education of adolescents with intellectual disability: Mothers' attitudes, experiences, and support needs. *Intellectual and Developmental Disabilities, 50*(2), 140–154. https://doi.org/10.1352/1934-9556-50.2.140

Pryde, R., & Jahoda, A. (2018). A qualitative study of mothers' experiences of supporting the sexual development of their sons with autism and an accompanying intellectual disability. *International Journal of Developmental Disabilities, 64*(3), 166–174. https://doi.org/10.1080/20473869.2018.1446704

Shin, H., Lee, J. M., & Min, J. Y. (2019). Sexual knowledge, sexual attitudes, and perceptions and actualities of sex education among elementary school parents. *Child Health Nursing Research, 25*(3), 312–323 https://doi.org/10.4094/chnr.2019.25.3.312

Sümer, N., & Şendağ, M. A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, *24*(63), 86-101.

Starr, C., & Zurbriggen, E. (2017). Sandra Bem's gender schema theory after 34 years: A review of its reach and impact. *Sex Roles, 76*(9), 566–578. https://doi.org/10.1007/s11199-016-0591-4

Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). Using multivariate statistics. Pearson.

Tamas, D., Jovanovic, N., Rajic, M., Ignjatovic, V., & Prkosovacki, B. (2019). Professionals, parents and the general public: Attitudes towards the sexuality of persons with intellectual disability. *Sexuality and Disability, 37,* 245–258. https://doi.org/10.1007/s11195-018-09555-2

Tuğut, N., & Gölbaşı, Z. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan (3-6 yaş) ebeveynlerin cinsel eğitim tutumlarının belirlenmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 13*(3), 287–294. https://doi.org/10.21763/tjfmpc.610610

Tuzcuoğlu, N., Efe Azkeskin, K., İlçi Küsmüş, G., & Cengiz, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerileri ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi,* 607–623. https://doi.org/10.21733/ibad.613920

Trawick Smith, J. (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı* (B. Akman, Çev.). Nobel Akdemik Yayıncılık.

Yıldız, G., & Cavkaytar, A. (2017). Effectiveness of a sexual education program for mothers of young adults with intellectual disabilities on mothers' attitudes toward sexual education and the perception of social support. *Sexuality and Disability*, *35*, 3–19. https://doi.org/10.1007/s11195-016-9465-5

Zembat, R., Kuru Turaşlı, N., Güven, G., Sezer, T., Akşin, E., Yılmaz, E., & Bayındır, D. (2016). Validity and reliability of the DeMoulin Self Concept Developmental Scale for the 36-72 month old children. *Journal of Education and Training Studies, 4*(2), 143-158. https://doi.org/10.11114/jets.v4i2.1156

Zhang, W., & Yuan, Y. (2023). Knowledge, attitudes, and practices of parents toward sexuality education for primary school children in China. *Frontiers in Psychology*, *14*, 1096516. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1096516